

VI YAZI

Elə bir adam tapılmaz ki, kəndlə əlaqəsi olmasın. Orada nənə-babası, dayı-əmisi, xala-bibisi yaşamasın ve kəndlə bağlı xatirələri olmasın. Uşaqlığımızın xatirələrə top-lusunda kəndlərimiz xüsusi yer tutur: səhərdən axşama dağda-yamaca macda gəzmək, yixılmaq, irili-xirdalı daşların dizimizi yaralayıb qanatması, şaqqılıtlı ilə axan çayın kənarında saatlarla oynamاق, gülçiçəkdən çələng hörmət, axşamçağı çöldən gələn qoyun-quzunu nənə-baba ilə birlikdə qarışlamaq, onları oxşamaq, ən əsası isə nənə dürməyi...

Sonuncu, yeni nənə dürməyinin dadı damaqlardan asanlıqla getməz. Vaxt tapıb süfrəyə əyləşmeyən uşaqların qarnını ayaq üstündəcə nənə dürməyi doyurardı. İçerisine nənələrin öz əlləri ile hazırladığı pendirdən qoyulan, yedikcə dadından doyulmaz dürmek.

O dürməklərin çörəyi də elə nənələrin zəhməti ilə təndirlərdə bişirilirdi. Biz saat 10-11-də yuxudan oyanıb gözümüzü ova-ova eyvana çıxanda burnumuza təndirdə bişən çörəyin gözəl etri gelərdi. Bu vaxt anlayardı ki, nənə təndir salıb bugün. O təndir ki, sübh çağından salındı, xəmir gelənə kimi oturşsun deye. Hələ çörək bişirməyə başlamazdan əvvəl təndirdə çirttili ilə yanın odunun, çırçıprının etri etrafə ele bir etir yayırdı ki, sübh çağının temiz havasına sanki daha bir təravət qatırdı. Adam deyirdi, bu etri ciyərime ele çəkim ki, oraya hopsun, orada qalsın. Daha sonra bu havaya isti təndirə vurulan çörəyin etri də qarışanda təsəvvüredilməz bir etir etrafı bürüyürdü. Bu, nənələrin zəhmət etri idi. Onlar qol çırmayıb ailələrinin çörəyini özləri bişirirdi.

Harada qaldı o illər? İndi də kəndlərimiz də var, nənələrimiz də, həmin təndirlər də həyətlərdə, yərindəcə dayanıb. Lakin qapısı açılırmı, o təndirlərə odun salıb yandıran, isidən, qolunu çırmayıb xəmir yoğuran, təndirə bircə lavaş vuran varmı? Bugünkü səhbətimiz el bu barədədir. Gəlin səhbət edək, bəlkə unudulmağa qoymarıq...

Təndir salaq, çörək bişirək!

Bəli, əvvəller, rayon mərkəzlərində, qəsəbə və kəndlərdə çörək sexləri tikilməzdən əvvəl qadınlar evin çörəyini özləri bişirirdi. Yaxın qonşular və qohumlar bu işdə bir-birinə köməklik də edərdilər. Bu köməkçilər iməci deyilirdi. İməclər 5-6 nəfərdən ibarət olurdu. Hər

Təndir çörəyinin etri: Unudulmağa qoymayaq!

dəfə bu qadınlardan hansı çörək bişirildi, iməclər yiğisib səhər çağında onlara yollanar və təndirdə işə başlayardılar.

Çörək bişirilən evdə hazırlıq 2-3 gün önce başlayardı. Əvvəlcə evə un alınırdı. Və yaxud bugda vardısa, dəyirmana aparılar, üyüdürlər və gətirilərdi. Un hazır oldumu, deməli, çörək bişirmək olardı.

Evin xanımı çörək günü üçün bişirəcəyi yeməyi də nəzərdən keçirər, bunun üçün nə isə yoxdursa, bazarдан alırdılar.

Axşamdan süfrə, qazan, ləyen suya çəkilər, hazır qoyular. Təndir otağına da nəzər salınar: süpürülər, döşəkçelər çırılırlar, dördəyəq, oxlov, irefətə ortalığa getirilər. Çörək bişirilən gün səhər sübh çağından

Evin xanımı qalxar və xəmir etmek üçün zirzəmiyə ener. Xəmir ki, yığruldu, özünü tutanadək təndir salınlar. Təndir oturuşanadək xəmir kündələnər. Ele ki, bir ləyen kündə hazır oldu, xanımlar təndir otağına daxil olar, hər kəs özüne bir yer seçər, əyləşər, dördəyəqləri qarşılıqla açmağa başlayar. Açılib böyündülmüş lavaşlar təndir başında əyləşən xanıma verilərlər, o lavaşı irefətenin üzərinə sərər, əlini suya vurub, lavaşın bir neçə yerinə vurar ki, təndire yaxşı yapışın. Daha sonra isə əyləb irefə-

var idi. Bir qonaq geləndə eziyyət çəkib çörək almaq üçün mağazaya getmirdin, evində olan çörəkdən istifadə edirdin. Eyni zamanda əgər buğdanı aparıb dəyirmando üyüdüdünsə, onun tərkibi də təmiz olurdu sözsüz ki...

Mağazadan aldığımız çörəyin tərkibi nəden ibarətdir? Bunu biz heç vaxt bilmirik. Lakin çörəyi evimizde bişirəndə, özü də öz əkdiyimiz buğda ilə, onda bilirik ki, unumuz nədir, çörəyimiz nə.

Ardı Səh. 12

Əvvəli Səh. 11

**Harada qaldı
o təndirlər, o
çörəklər?..**

Hazırda kəndlərimizdə çörək bişirənlər olsa da, lakin çox təs-süf ki, bu, çox təsadüfidir. Ele ki, çörək sexləri tikildi, təndirlərin qapısı bağlandı. Ta qadınlar özlərinə əziyyət verib təndir salıb xəmir yığırmadı, bir-birinə iməci olmadılar. Hazır çörəyi həyat yoldaşları mağazadan aldı və yaxud çörək sexlərinə sıfariş edib evlərə daşıdlılar və beləliklə də çörək bişirmək unudulmağa başladı.

İndi kənlərdə təndirlərin qapısı bağlı qalıb. Nə təndir salan var, nə çörək bişirən. Bu, çoxəsrlik çörək-bişirme ənənələrini unutmaqla yanaşı, həm də sağlamlığımızın əldən getməsinə səbəb oldu. Çünkü indi ən ucqar kəndlərdə belə qadınlar hərəketsiz vəziyyətdədir. Evlərdəki paltaryuan, qabyuan, ətçəkən, tozsoran maşınlar qadınların hərəkətini əlinən alıb. Üstəlik kənd qadınlarının çörək bişirməyi təxirə salmasına da bunların

Təndir çörəyinin ətri: Unudulmağa qoymayaq!

üzərine gələndə, onların tamamilə hərəkətsiz qalması sağlamılığa ciddi zərər vurur, eyni zamanda bu hərəkətsizlik artıq çəki almaları ilə nəticələnir.

Kəndlərdən çörək ətri gəlmir

Kəndin özünəməxsus gözəllikləri var. Qoyun-quzu mələməsi, səhər-axşam mal-heyanın çöle gedib-gelməsi, bu zaman kənd yollarındaki mənzərə, təndir salınması, çörək bişirilməsi, evlərde hana qurulub xalça-palaz, kilim toxunması, bulaq başında qab-qacaq yuyulması, su daşınması, hə-yət-baca işləri kəndin özünəməxsusluğudur. Təəssüf ki, artıq kəndlər şəhərləşir. Şəhərdə həyat necədirse, artıq kəndlərdə də elədir. Qadınlar səhərdən axşamadək tə-ləvizor öündə ya serial izləyir, ya

da smartfon telefon əllərində sosial şəbəkələrdə gəzisir. Odur ki, rahat həyatı seçirlər ki, bu kimi vərdişlərinə daha çox zaman qalsın. Lakin düşünnəndə ki, bütün bunlar onların sağlamlığı ilə yanaşı, adətlərimizin de üzərindən xətt çəkir, təessüf etmekdən başqa çərə qalmır.

İndi durub on kənd gəzsən, çətin ki, onlara birinden çörək ətrini ala biləsən. Çünkü təndirlərin qapısı artıq illərdir ki, bağlanıb. Çörək ətri kəndlərdən perik düşüb. Evlərə çörək mağazalardan daşınır. Çörəyin də qiyməti her il bir qədər artır. Bu da qadınları yenidən təndirlərə qaytara bilmir. Qiymət artdıqca, ona boyun əyib, alırıq, ala bildikcə, deyirik ki, əshi 10 qəpiklə nə olacaq, ta

ki canımız sağ olsun, təndir salıb əziyyət çəkməkdən ki, yaxşıdır. Beləliklə, qədim adətlərimizə, həm də sağlamlığımıza üz çevirib özümüzə asan, lakin zərərlə yol təprik. Bu isə həm adət-ənənələrimiz, həm də sağlamlığımızın, eyni zamanda ruzi-bərəkətimizin yox olmasına yol açır.

yoğuraq, iməcilərimizi səsləyək, çörək bişirək. Qoy evimizə bu təndirlərdən çörək ətri ilə yanaşı, ruzibərəkət gəlsin. Elə kəndlərimizdən də çörək ətrini ala bileyk.

Uşaqlara, nəvələrə sexlərdə bilmədiyimiz formada bişirilən çörək deyil, təndirde öz əlimizlə bişirdiyimiz çörək dürmək tutaq. Onların da sağlamlığının qeydində qalaq.

İnanın, bir neçə il sonra gec olacaq. Onsuz da illərdir, unudunuda gedirik. Nəinki çörəkbişirməni, bir sıra adətlərimizin üzərindən xətt çəkmışik. Bax, çörəkbişirmə unutduqlarımız silsiləsindən olan altıncı yazıdır ki, yazıram. Hələ sıradə nə qədər da unudulan adətlərimiz var. Belə isə, biz beləliklə hara gedirik? Bu gün övladlarımıza kəndlərlə, nənə-babamızla bağlı danışlığımız maraqlı söhbətləri sabah onlara necə, öz övladlarına danışa bilecəkmi? Biz bu adətləri unutmaqla özümüzdən imtina edirik. Kəndlərdə illər uzunu yaşadılan bütün adətlərdən imtina edirik. Sənki kimlərsə bizi unutmaga sövg edir. Biz isə onların yaratdığı "rahatlığa" boyun əyib, əvezində özümüzün olanından vaz keçirik. Lakin bunu etməyə bizim haqqı-

Unudulmağa qoymayaq!

Nə qədər ki, gec deyil, həyətlərimizdəki təndir otaqları işlək vəziyyətdən düşməyib, aradabir onlara od salaq, təndiri yandıraq, təzəleyək. Aradabir xəmir

miz yoxdur. Çünkü ata-babamızdan miras qalan dəyərləri yaşatmaq, gələcək nəsillərə ötürmək bizim vətəndaşlıq borcumuzdur.

Kaş ki geri döñə, unutduğumuz adətləri geri qaytara bilək. Axi onları əsrlər boyu yaşadanlar olub. Biz onlara nə cavab verəcəyik?..

Mətanət Məmmədova